

grotere pluriformiteit in het kerkelijk leven zien dan Rotterdam later heeft gekend.

Reeds aan het begin van de veertiende eeuw bestond waarschijnlijk de parochie Rotterdam, die de beide ambachtjes aan weerskanten van de Rotte omvatte – het ene vanouds in leen gehouden door de heren Bo(e)kel, het andere door de heren van Cralingen en in 1299 tot een stadje samengevoegd. De collatie van de pastorie zou dan evenals bij de kerken van Kralingen en Hillegersberg (waarvan de nieuwe parochie was afgesplitst) bij het abt van St. Paulus te Utrecht hebben berust⁷⁰).

Zoals bekend is kort daarop de stadsrechtenverlening door de nieuwe bewindhebber ongedaan gemaakt. De parochie is mogelijk blijven bestaan en is misschien zelfs als een samenbindend element tussen de beide ambachtjes gaan fungeren. Verschillende malen wordt in deze tussentijd melding gemaakt van een 'paep' of pastoor, b.v. in 1308 en 1339.

Kort na de nieuwe verlening van poortrechten voor beide delen samen in 1340 was er in ieder geval een parochiekerk aanwezig. Deze wordt vermeld in 1365 en was blijkens een akte van 1373 ongeveer gesitueerd op de plaats waar nu de St. Laurenskerk staat, in het voormalige westambacht. In het oude oostambacht stond het Grote gasthuis met een kapel en een altaar, dat er al vóór de parochiekerk zou zijn geweest. De St. Pieterskapel op het Rode zand lag wel binnen de stadsmuren, maar bleef behoren onder de parochie Hillegersberg. Kloosters en instellingen van weldadigheid behalve het genoemde gasthuis, waren voor 1400 nog niet aanwezig, het begijnhof werd in 1379 gesticht.

Hoe is nu het verloop verder geweest?

In veel Nederlandse steden zijn in de dertiende en veertiende eeuw dicht bij een oude nederzetting nieuwe buurtschappen ontstaan die niet rustten voordat zij een eigen parochiekerk hadden. In Rotterdam is dit niet gebeurd. Het kapelletje op het Rode zand heeft het niet tot parochiaal centrum gebracht en in het oostelijk gedeelte heeft de gasthuiskapel allengs aan betekenis ingeboet. Het bleef bij de parochiekerk die in het westelijk ambachtje was gesticht, die in het begin van de vijftiende eeuw werd uitgebouwd en die na 1449 in feite in een totaal vernieuwde vorm op dezelfde plaats verrees. De oorzaak voor deze ontwikkeling is zeker gelegen in het feit dat de centra ieder voor zich te klein waren om tot een parochie te kunnen uitgroeien. Ook heeft wellicht een krachtig beleid van het stadsbestuur, gericht op eenheid van de componerende delen, hierbij een